

KVINNOR OCH SLAGVERK

Påbyggnadsuppsats i musikvetenskap av
Sofia Dahl
HT-96

Musikvetenskapliga institutionen
Stockholms Universitet

Innehåll

INLEDNING	3
Metod	3
Lite statistik	5
BAKGRUND OCH HISTORIA	5
Musiklivets framväxande i Sverige	7
NÅGRA ALLMÄNNA FUNDERINGAR	9
TRUMGARDET	10
DET SVENSKA MUSIKLIVET IDAG; UNDERVISNING OCH SPELMÖJLIGHETER.	12
Killag, tjejlag och föräldrars tycken	13
Undervisning för tjejer av tjejer	15
NÅGRA JÄMFÖRELSE	16
HUR FÅR MAN FLER TJEJER ATT SPELA?	18
Tillfälle och tillgång	18
Generella saker att ta hänsyn till	18
Förebilder	21
FENOMENET TJEJBAND	21
ATTITYDPROBLEM	22
SAMMANFATTNINGSVIS OCH FRAMTIDA FRÅGOR	24
TILL SIST OCH TACK	25

Inledning

Hur kommer det sig att kvinnorna inom musiken främst gjort sig gällande som sångerskor och mer sällan som instrumentalister? De instrument de spelar är vanligen piano och flöjt, kanske fiol eller andra blåsinstrument men väldigt sällan elgitarr eller trummor. För egen del spelade jag piano med tvivelaktigt engagemang i 4 år tills jag av en slump fick pröva på att spela trumset, varför hade jag inte tänkt på det självmant?

Arbetet med den här uppsatsen har jag huvudsakligen baserat på frågorna *varför* det är så få som spelar och *hur* det skulle kunna tänkas bli fler. Vad är det som påverkar ett instrumentval och hur påverkas den som valt av omgivningen om valet är av ett något ovanligare slag? Min tanke var att börja ta reda på hur det förhåller sig och försöka ställa upp några utav de åsikter och upplevelser de kvinnliga slagverkarna har haft gemensamt och härmed få en betraktelse som kanske skulle kunna hjälpa musikskolor, studieförbund m fl med idéer till hur man får fler tjejer att spela. Inte enbart slagverk. Den här uppsatsen handlar visserligen främst om kvinnliga slagverkare men det mesta som sägs gäller kvinnliga musiker i allmänhet, kanske speciellt inom rockgenren. Att höra att andra har likartade erfarenheter och funderingar om det man gör kan också kännas bra. Även om man redan gjort sitt val att satsa på något där kvinnor traditionellt har varit fåtaliga så tror jag att de flesta har funderingar och tankar om hur man egentligen förhåller sig till det "mansdominerade" i det hela.

Lite märkvärdigt är att även om gemene man kanske inte känner till så många kvinnliga slagverkare eller trummisar vid namn så är giganterna inom det klassiska slagverket två kvinnor: Keiko Abe och Evelyn Glennie.

"Det är inte så många tjejer som spelar slagverk. Då är det ju anmärkningsvärt att de två förmodligen främsta solisterna är tjejer." Fia Skarp

Metod

I stort sett allt material som ligger till grund för den här uppsatsen har jag samlat genom samtal och intervjuer med olika slagverkare och slagverkarskor. Intervjuerna har genomförts med en bandspelare och sedan skrivits ned. En hel del enkäter har också skickats ut men ofta inte besvarats. En del utav kvinnorna verkar tycka att deras erfarenheter inte räknas och att de inte kan kalla sig trummisar och slagverkare, även om de har spelat en tid. Det lilla som inte tagits från egna intervjuer kommer mestadels från intervjuer och artiklar i tidningar, även några böcker har använts. En fältundersökning med intervjuer av kvinnliga rockmusiker gjord av Fia Skarp för SMI finns också bland materialet och är den enda undersökning av liknande karaktär jag kommit över. Någon statistik eller några register över vilka människor som spelar vad verkar inte finnas. Det som är svårt att få grepp om är hur många tjejer som spelar slagverk och

trummor inom studieförbund och kommunala musikskolor. Dessa har inte alltid någon direkt kontakt med varandra eller någon central enhet man kan använda sig av för att efterlysa uppgifter. Ibland tycker jag mig t o m blivit bemött med en del misstro. Jag hade gärna presenterat en kartläggning av hur många kvinnor som spelar slagverk och vilken sort men underlaget är helt enkelt för klent. Det går inte att uttala sig om någon slags ”genomsnittlig” musiker och därför kommer den här uppsatsen att bli en ganska personlig betraktelse.

Mina förfrågningar har främst koncentrerat sig till Stockholmsområdet där det, av naturliga skäl varit enklast att börja. Jag har under det senaste året efter digra rundringningar fått namnen på ett 15 tal professionella kvinnliga slagverkare verksamma inom olika musikstilar i Stockholm. Av dessa har jag gjort intervjuer med hälften och talat med några fler. Bland övriga som bidragit med uppgifter kan nämnas kvinnliga amatörer och slagverklärare, både kvinnliga och manliga. Eftersom det inte finns något direkt register som upplysningar kan jämföras med är det svårt att veta om det är samma person som omtalas flera gånger, eller om flera olika personer avses. Om en kvinnlig klassisk slagverkare utbildad i Malmö och anställd i Gävle nämns i flera olika sammanhang visar det sig i regel vara samma person. Med amatörerna är det värre. Olika lärare kan t.ex. ha undervisat samma personer och därför är det svårt att göra sig någon rättvis uppfattning.

Jag har också haft den stora förmånen att få följa med på en resa till ett slagverkskonvent i Phoenix, USA och intervju slagverkare där. Likväl har jag fått chansen att prata med några internationella storheter som kommit hit till Sverige. Allt detta tack vare Göran Malmgren, rektor vid Kungliga Musikhögskolan och Anders Loguin, professor i slagverk vid samma skola och för övrigt den som gjorde att den här uppsatsen över huvud taget kom till.

Förutom frågor om rena fakta som när och varför de började spela har de tillfrågade också fått spekulera i *varför* det inte är vanligare med kvinnliga slagverkare, vad som skulle kunna förändra det, hur det påverkar andra att det är en kvinna som spelar och vilken uppfattning de har om kvinnliga slagverkare i andra kulturer. En del utav de intervjuade hade redan funderat mycket över de här frågorna och kanske gjort egna efterforskningar, andra hade aldrig funnit anledning att gör det. Mycket av det jag har fått höra från de kvinnor jag intervjuat känner jag igen och jag har låtit det illustrera de idéer och funderingar jag själv har. Därav den personliga tolkningen. I personlig frihet har jag också valt att benämna de flesta som ‘tjejer’. Dels för att jag tycker att ‘kvinnor’ och ‘flickor’ många gånger antyder två helt skilda åldrar, dels för att de personer jag talat med använder benämningen lika frekvent som jag.

Lite statistik

Kungliga Musikhögskolan har haft tre kvinnliga slagverkare som elever på musikerutbildningen sedan 70 talet, alla på den klassiska sidan. Den afroamerikanska inriktningen har en kvinnlig elev som läser individuell kurs med afrikansk inriktning. På hela skolan är könsfördelningen 50% tjejer och 50% killar, men så fort man jämför mellan den klassiska och afroamerikanska sidan rubbas jämvikten. Betydligt fler män än kvinnor går på utbildningar med den senare inriktningen.

I övriga landet ser det ungefär likadant ut: Malmö har för närvarande en kvinnlig utbytesstudent från Holland som spelar klassiskt slagverk, dessförinnan har ytterligare en kvinnlig slagverkare gått på skolan, också hon med klassisk inriktning och numera verksam i Gävle. Huvudläraren i slagverk vid musikhögskolan i Göteborg, Einar Nilsson, har också bara haft en kvinnlig elev på klassiskt slagverk sedan han började på skolan 1989. I Danmark däremot, menar Einar Nilsson, är situationen helt annorlunda. Han uppskattar könsfördelningen inom det klassiska slagverket till ungefär lika många kvinnor som män och kanske lite färre kvinnor inom övriga delar av slagverket. Detta gäller både mängden av sökande och de faktiskt antagna på musikskolorna. *Varför* det är så stor skillnad har han inget svar på, men påpekar att det finns många kvinnor anställda i orkestrar och att detta kanske kan påverka.

I en hastig titt på militärmusiken bekräftade Tommy Törner, stabstrumslagare och upphovsman till Arméns trumkår, att de har haft en tjej med för några år sedan. Det gick väldigt bra, samtliga farhågor om hur det skulle fungera rent fysiskt och socialt kom på skam. Med den här tjejen blir det sammanlagt tre kvinnliga slagverkare, utöver en del rocktrummisar, som Tommy Törner säger sig känna till sedan 1970 talet.

Bakgrund och historia

Även om det var så att de första musikaliska utsvävningarna gjordes med hjälp av rösten kan inte en rytm varit långt efter. Rassel, klappror, musikbågar och enklare trummor är de äldsta instrument man känner till. Bland de första bilderna som hittats av trummor, membranofoner, är de flesta olika former av ramtrummor spelade av både män och kvinnor c.a 2200 f.Kr. Mickey Hart skriver i "Drumming at the edge of magic" att den första trumslagaren vars namn är känt var barnbarn till en sumerisk kung och kvinna. Hon spelade *balag-di* i månens tempel runt 2280 f.Kr i staden Ur.

"In some sense all Western drummers are descended from this woman, an irony I could appreciate, since by the time I came along the drum was a militantly male instrument, and had been for hundreds if not thousands of years. Women just didn't drum; my mother was a rare exception to that rule."
Mickey Hart "Drumming at the edge of magic", s. 77

När sedan dyrkan vände sig mer och mer åt det himmelska miste både kvinnan och slagverken sin plats i templen. Då Romarriket blev kristet bannlystes slagverksmusik som fördärvlig och tygellös, i synnerhet trummor och cymbaler blev utpekade som bevis på djävulens anspråksfullhet. Inom den västerländska konstmusiken användes på sin höjd konsertpukor ända tills man på 1800-talet återigen började intressera sig för de mer transienta instrumenten. Sin verkliga fristad i den västerländska musiktraditionen fick trumman i militärmusiken, vilket kan förklara varför västvärlden sett kvinnor och trummor som en synnerligen opassande kombination. Faktiskt är det ju först under det sista århundradet som slagverket verkligen inträtt sitt återgång i musiken här i västvärlden. Framförallt har den afroamerikanska musiken, såsom jazzen, bluesen, rocken och alla dess avkommor, lyckats lägga under sig nästan hela den kommersiella marknaden. Det har inneburit musik som är präglad av rytm på ett annat sätt än den traditionella västerländska folk- och konstmusiken och därmed en annan typ av slagverk, främst trumset (el. ursprungligen 'trapset') och congas. Men inte blev det mindre opassande med kvinnliga slagverkare för det. Inte i första taget.

Det sociala arvet är synnerligen trögändrat. Det krävs att man *inte* ska fostra sina barn som man själv fostrades om någonting ska ändras i längden. I flera århundraden fram till vår tid har kvinnor fått sin enda skolning i hemmet. Var deras familj välbärgad bestod skolningen av olika 'talanger' som det ansågs fint att kunna: språk, dans, teckning, handarbete och sömnad samt att spela klaver och sjunga. (Öhrström 1993) Påfallande likt de fritidssysselsättningar många kvinnor har idag. Vad det musikaliska beträffar var musiklektörinna, guvernant och spelmamsell vanliga yrken för kvinnor i de högre samhällsklasserna kring sekelskiftet. Om familjen inte var så förmögen att man kunde falla tillbaka på pengar var dessa yrken något man med lugn i sinnet kunde ägna sig åt i väntan på ett lämpligt giftermål. Den här talangodlingen överensstämmer väl med inom vilka områden kvinnliga musiker gjort sitt största avtryck; som sångerskor och pianister. Detta trots att själva musiken som utövas genomgått såna stora förändringar.

På senare tid sker införelsen av nya slagverk i vår musikkultur framförallt genom influenser från andra, mer slagverksspelande musikkulturer. Ofta korsas de med afroamerikanska musikstilar och kanske också vår egen folkmusiktradition. Hur är det då i dessa kulturer med kvinnor som slagverkare? I Afrika, som ju för många är den kontinent som förknippas med rytmer och slagverk, finns båda extremer: Kulturer där kvinnor inte alls får spela trummor och andra, som Wagogo stammen i Tanzania, där bara kvinnorna spelar och männen dansar. Den sistnämnda kulturyttringen är visserligen i klar minoritet. Vanligare är samhällen där både kvinnor och män spelar.

"Despite pressure to change, folks in the hinterlands, off the worn paths of acculturation, have somewhat maintained their traditional values. In Saharan Africa, Berber women sit and play the skinned-calabash drum, as do the Peulhs

of Senegambia. Still over here, the idea of women treading in the territory of drumming is frightening to some men. They were taught that men, and only men, were to be drummers. Men play, women dance: simple. Why? I have found no reason why a woman should not do percussion. I do have a word of caution though”....”Over the years I’ve been collecting every image I can find of traditional drumming made by women. In most cases the drum has been in a support of some kind, has had legs of it’s own, was held to the side, or was held in the lap of the woman. Those who did have drums tied on were young - teenagers - with drums slung around their hips. What can we surmise? You could say it was because the photographers in all the books I’ve seen were more interested in male drummers, or the society didn’t let the operator see the female drummers, or it was the wrong time of the year for that. You could say it was a culture’s taboos on a woman sitting with her knees apart. Perhaps. But my drumming experience says something else. What is the physiology of it?” (Sule Greg Wilson ”The drummers path -moving the spirit with ritual and traditional drumming.”, s. 99)

Dessa varningens ord som Wilson vill framföra till kvinnor som spelar traditionellt afrikanskt slagverk har att göra med hur kroppen påverkas av att hålla fast en trumma mellan benen långa stunder. Han menar att skälet till att kvinnor inte så ofta ses spela i traditionella sammanhang beror på att det helt enkelt är för ansträngande för kroppen. Framförallt för äggstockarna som kan få det för varmt när låren spänns för att hålla trumman, eller som Wilson uttrycker det: ”The potential pressure on female organs has to be considered.” Om det här verkligen kan stämma lämnar jag helst åt en läkare att avgöra, och jag har heller inte gjort några verkliga efterforskningar på hur vanligt det är just med trummor som hålls på andra sätt när kvinnor spelar dem. Men det är naturligtvis möjligt hur tron på ett hot mot barnafödande skulle kunna få den effekt och genomslagskraft man ser idag, om det rotas tillräckligt i traditioner.

Exempel på traditioner där kvinnor inte spelar slagverk och trummor är Indien - där ingen känd tabla spelare är kvinna. Inte heller i andra delar av Asien verkar det vara särskilt vanligt. Undantaget kan vara Japan där t.ex. merparten av Keiko Abes marimbaelever är kvinnor. Att Keiko själv fick möjlighet att göra karriär är mest tack vare en förstående make som inte krävde att hon skulle förbli i hemmet. Många flickor som börjar spela slagverk - framför allt xylofon och marimba - ger upp sitt musicerande när de gifter sig. Även om många är duktiga verkar det vara svårt för kvinnor att få anställning i orkestrar och efter giftermålet ger i stället de flesta undervisning i hemmet.

Musiklivets framväxande i Sverige

Kvinnliga musiker har inte varit så ovanligt som man kanske förleds att tro. Under några decennier kring sekelskiftet var det tvärt om ganska vanligt med damorkestrar, både svenska och utländska, som turnerade i Sverige. Ändå var det ovanligt nog med kvinnliga musikanter för att en beteckning som ”Damorkester” skulle användas i publikdragande syfte. Många blandade ensembler, ibland rena familjeorkestrar, kallade sig därför också för ”Ladies Orchestras”. (Myers 1993) I de flesta av de här

ensemblerna var stråkinstrumenten förhärskande, trumset och slagverk kom först i ett senare skede, på 30-talet.

En utav de första kvinnorna som spelade trumset här i Sverige torde ha varit Rosa Taikon. Om namnet känns bekant kan jag påminna om några mycket lästa böcker om en zigenarflicka skrivna av Katarina Taikon, Rosas syster. I TV-serien som är byggd på boken kan man se en ung flicka som spelar trumset när familjen underhöll landsbygden med dans på sitt lilla nöjesfält. Detta var vad Rosa gjorde när familjen reste runt. Egentligen hade hon nog hellre spelat fiol, men pappa behövde någon på trummor och så fick det bli så. (Sjöblom SvD 96-07-28)

Några andra tidiga kvinnliga slagverkstrakterare i Sverige är Maria Llerena, en inflyttad kubanska som läde sig slagverket på egen hand, och Birgitta Pincott. Birgitta spelade i Sveriges första tjejband, Nursery Rhymes, i mitten på 60-talet. Hennes intresse för trumspel väcktes när hon såg en pojke spela trummor på ett torg i Nacka. Att pojken var son till musikskolans rektor kan ha hjälpt till att skaffa Nacka undervisning i trummor när intresset visade sig vara stort. Undervisning i trumset var absolut ingen självklarhet ens långt senare. Birgitta började som enda flicka ta lektioner och köpte sitt först trumset för pengarna hon fick när hon konfirmerades. Strax därefter började hon spela med Nursery Rhymes och under 4 år gjorde de många spelningar både i Sverige och utomlands, bl a som förband till the Who och the Animals, och de blev flitigt avporträtterade i bildjournalen. Musiken som spelades var som i de andra 60-talsbanden pop, klassiska rocklåtar och ballader. Man skev inte låtarna själva, det var många band som inte gjorde det då. Birgitta berättar att det var vanligt att bandet fick erbjudanden om att spela in skivor och sedan förstod att de bara förväntades att sjunga och överlåta själva instrumenterandet åt andra, manliga musiker. Något som de andra banden med killar aldrig behövde även om de kanske inte var lika duktiga som tjejmusikerna.

”Sa man ifrån var det ingen som tog en på allvar.” Birgitta Pincott
Bandet vägrade att låta sig ersättas och spelade ändå in några skivor.
Andra tjejband tog snart efter och snart fanns det en del; Plommons, Day women och Mak les Soeurs t ex. (Öhrström, Ramsten m.f.l. 1993)

Birgitta tar upp aspekten att trumset är oglamoröst. Det är tungt och bökigt att släpa på och man sitter längst bak och syns inte. Även om det här fortfarande till stor del gäller har mycket ändrats i och med två musikärelser som kom att göra mycket för att öka antalet kvinnliga rock och pop musiker: kvinnorörelsen inom kvinnorörelsen som kom i mitten av 70-talet och punken i skarven mellan 70- och 80-talet. Den förra hjälpte till att föra kvinnorörelsens talan om jämlikhet och att kvinnor inte behöver hålla sig på för dem särskilt avsedda platser, och punken förklarade att *alla* kan spela! Vilket också många började göra. Nu var det heller inte lika avgörande viktigt att vara söt och tilltalande. Det gick också bra att vara rå, fräck och aggressiv i sitt utspel. Något som fördes vidare i de hårdrocksband som tjejer sedan startade.

Jämför man med hur slagverket en gång tog sin början utgör det idag en mångfald utan like. Olika sorters slagverksinstrument kan fylla stora mässhallar utan problem, men nu är det mesta både dyrt och skrymmande. Ingenting man har hemma och ingenting man obesvärat tar med sig. Är det därför så få kvinnor kommer i kontakt med och börjar spela slagverk?

Några allmänna funderingar

Det är väldigt vanskligt att göra några såpass grova generaliseringar som vilka tjejer som väljer att spela trummor. Det finns naturligtvis inget som tyder på att kvinnliga trummisar skulle vara t ex mer ”manhaftiga” än andra kvinnliga musiker eller något i den vägen. Men om vi för en stund låter bli att begränsa oss till enbart slagverksinstrumenten eller ens musiken så kan man helt generellt fråga sig om det finns något som gör att en person har lättare för att välja en okonventionell inriktning än en annan. Finns det någon gemensam nämnare för de killar som väljer en barnskötarutbildning trots att de vet med sig att de hamnar i en klar minoritet bland det stora antal tjejer som årligen skaffar sig samma utbildning? Och varför väljer vissa men inte andra tjejer teknisk inriktning, trots att tillgången på teknik- och datainriktade arbeten måste anses som förhållandevis god?

Nå jag är ju inte bara trummis, jag är ju teknolog också....så jag sökte upp Eivor Lilja som, tills helt nyligen, hade hand om jämställdhetsfrågorna på Kungliga Tekniska Högskolan. En skola där den kvinnliga representationen har stigit från minsta möjliga till nuvarande en fjärdedel av alla nyintagna. Men det är också där det ligger, mellan 23 och 25% trots en del envisa försök, främst på 80-talet, att dra upp siffran. Ökningen av antalet tekniskt sökande flickor på 80-talet berodde dels på en kampanj som fördes då för att slussa in flickor på de tekniska områdena men framförallt, menar Eivor Lilja, hänger det på engagerade lärare.

Eftersom siffran numera ändå ligger ganska konstant kan man fråga sig vem den typiska kvinnliga teknologen är och jag fick följande skiss: *Flickor som väljer tekniskt gymnasium och senare även högskola har ofta en far eller bror som är ingenjör och som hjälpt till att avdramatisera tekniken.* (Mycket riktigt kunde jag genast placera in mig och nästan alla mina kvinnliga kurskamrater i denna fålla.)

Och visst verkar detta rimligt: Även om man inte gärna vill erkänna sig direkt styrd av sina föräldrars yrkesval och värderingar så hjälper dessa till att forma ens egen uppfattning om vad som är enkelt eller svårt att ta till sig. Framför allt är det svårt som barn att driva igenom något som ens föräldrar kanske inte anser passande eller tar på allvar.

Jag ska göra en teknisk parallell till innan jag kommer till ämnet: Det är en sak att väcka intresset för ett ämne, men om personen i fråga drar sig

för att bli ensam tjej eller kille i klassen har man ytterligare ett problem. Det gäller inte bara den som är i minoritet (den ensamma tjejen eller killen) utan i minst lika hög grad de som utgör majoriteten. Att fungera som grupp utan att någon ska behöva spela en person han eller hon inte är, är inte det lättaste. Det finns särskilda jargonger i teknikerklasser med få eller inga tjejer i liksom i vårdklasser med omvända förhållanden.

Så, med detta i åtanke kan vi förmoda att en kvinnlig slagverkare som jobbar med övervägande manliga musiker, kanske inom jazz eller rockmusiken, kan vara en som för det första inte varit främmande för att ta sig an ett av traditionen manligt instrument, kanske för att hon känt andra som spelat det eller helt enkelt bara fått stöd för sitt val. Dessutom har hon förmodligen spelat i sådana sammanhang såpass att det inte längre innebär något ovant att vara i kvinnlig minoritet.

Nå! Så mycket för teorierna ! Vilka är de?

Trumgardet

Hur började de?

De tjejer som spelar i Sverige idag och gör det professionellt har nästan alltid någon form av band-bakgrund. Framförallt de som började spela i samband med punken betonar hur viktigt det var att spela i band då, alla gjorde det! Men nästan alla har också spelat någon form av melodiinstrument innan slagverket. Även om intresset för trummor funnits sedan späda år har det kanske inte funnits möjlighet eller ens kommit för dem att man kunde välja att spela trummor. Istället är piano och tvärflöjt två vanligt förekommande instrumentval.

"Jag hade långa smala fingrar, då fick jag bara spela tvärflöjt eller piano sa de på musikskolan. Så då började jag spela tvärflöjt, och det var så jävla tråkigt! Jag spelade tvärflöjt ändå i 12 år, hatade det hela tiden!"

Det här berättar Kristina Aspeqvist, 30 år, som vid 13 års ålder fick nys om en trumkurs i afrikanskt slagverk och genast kastade sig på den. Här nedan följer en kort presentation av hur några andra av de professionella slagverkarskor jag intervjuat kom att börja sin bana:

Fia Skarp, 33 år, satte som 17 åring ihop ett band med andra tjejer som i likhet med henne själv var flickvänner till killarna i punkbandet 'Grisen skriker'.

Magdalena Wahlström, 43 år, fick spela klockspel i Gävles blåsorkester när hon var 13 år.

Lena Neogard, 24 år, började i ett kompisband som 15-16 åring för att imponera på killarna.

Lise-Lotte Norelius, 35 år, peppades att ta trumlektioner efter att ha provat på afrikansk xylofon på en sommarkurs vid 18 års ålder.

Clara Kempff, 36 år, köpte som 25 åring resolut ett trumset efter en längre tids intresse.

Vilka förebilder fanns?

Det har varit ont om kvinnliga förebilder inom slagverket. Det överlägset mest förekommande svaret på frågan om vilka andra kvinnliga slagverkare som finns är Sheila E. En amerikansk flicka från en hel familj av slagverkare och med en makalös karriär som pågått ungefär hälften av hennes 30 år. Andra namn som nämns nu är Cindy Blackman, ”hon med frisyren som spelar med Lenny Kravitz”, och de mer klassiskt inriktade och utbildade slagverkerna känner även till Keiko Abe och Evelyn Glennie, men det verkar vara en kännedom som kommit först under senare år.

Bemötandet

De flesta av de intervjuade säger sig fått mycket stöd och uppmuntran från familj och kompisar när de började spela. Kommentarer som ‘kul!’ och ‘häftigt!’ uppger många som vanliga och att det någonstans finns stöd för det man gör har säkert stor betydelse. De negativa upplevelser de tillfrågade har haft har i stor utsträckning varit i samband med besök i musikaffärer eller kanske soundcheck. Huruvida den här oviljan att märkas i de sammanhangen är något typiskt universellt kvinnligt kanske man bör lämna osagt men många vittnar om att framförallt som nybörjare var besök i musikaffärer jobbigt och pinsamt.

”I alla fall de första åren när man höll på att spela så kände man sig rätt dum när man skulle köpa stockar.” Fia Skarp

”Det var hemskt. Det var vidrigt, usch! Trumaffärer det är vidrigt, fast soundcheck med mixare man inte känner är ännu värre! Nu känner jag mig lugnare, nu vågar jag stå och pröva trummor, även om jag inte gärna står och spelar länge.” Lise-Lotte Norelius

För mig är det här ganska vanliga reaktioner från tjejer som spelar. I den mån de tillfrågade har någon åsikt om bemötandet de fick från musikaffärer så är det för det mesta negativt, och det gäller nog tjejer som börjar spela rock över huvud taget. Lena Neogard berättar om hur basisten i hennes band lindade bandage om fingret som om det vore skadat när hon skulle prova ut en bas. På det sättet slapp hon sitta och spela i affären. Sådana här historier hittar man även i en intervju i trumtidsskriften *Modern Drummer*:

”I was in this insular world and I was teaching myself how to play. It was really cool except when I had to go up to the music store on 48th street and buy drumsticks. I was horrified. I wouldn’t do it for years. After gigs, I would go backstage and find sticks, anything to keep me from going to a music store, because I was intimidated by the salespeople. Here’s this little fifteen-year-old girl, and there were these long haired rock dudes

who were going "Hey little girl, what are you doing?" Kate Schellenbach (Modern Drummer, March 96, s.71)

Är det här något specifikt för tjejmusiker?

"Ja men det gäller ju kvinnor överhuvud taget. Man får ju inte höras eller synas. Inte i förhållande till män. Män blir ju jätteprovocerade om man hörs och låter och är för aggressiv i största allmänhet i sitt sätt att uttrycka sig. Och även hur det kvinnoförtrycket fungerar emellan kvinnor, att man inte får vara mer högljudd än någon annan kvinna för att det är en sån konkurrens mellan kvinnor. Det där är vi ju verkligen tränade i. Jag är medveten om det för att jag har jobbat mycket med det här i olika psykologi/terapi processer, så jag vet hur det fungerar. Men det är inte lättare alla gånger. Jag försöker ju motverka det. Nu om jag går in i en trumaffär så tar jag ju och, bara för att gå emot mig själv, slår jättehårt på en cymbal om jag nu ska ha det. Jag får ångest av det men jag gör det i alla fall bara för att jag hatar det där mönstret!" Kristina Aspeqvist

Att kvinnor kan vara ovilliga att hjälpa fram andra kvinnor vittnar även Birgitta Pincott om och menar att det finns en slags misstro mellan kvinnor som lyckas slå sig in på ovanliga områden. En sorts misstanke om att fler kvinnor förstör chanserna för en själv. Birgitta tror att om kvinnor själva var bättre på att uppmuntra andra kvinnor som försöker ta sig fram skulle det gå lättare att bryta upp mönstret.

Det svenska musiklivet idag; undervisning och spelmöjligheter.

I stora drag kan man påstå att de tjejer som börjar spela i Stockholm gör det antingen i 10 års ålder på kommunala musikskolan eller när de är lite äldre, via ett studieförbund, speciellt om särskild musikverksamhet för tjejer finns. Medan pojkarna ofta har någon rocktrummis som förebild och till en början helst vill lära sig spela precis på samma sätt är flickorna ofta mer allmänt intresserade av instrumentet. I vissa fall har också flickorna blivit intresserade enbart av klockspel och/eller marimba och vill inte spela något annat. Kanske just för att trummor är för 'killigt'.

Rent spelmässigt finns det inga som helst hinder för flickor att spela slagverk. Tvärtom så har flickorna i början ofta lättare än pojkarna för att lära, enligt några av de lärare jag talat med. Samma lärare menar också att det är i högstadiet många av de flickor som spelar trummor i Kommunala musikskolan väljer att sluta. Vanligt är även att elever slutar när de får ny lärare, men framförallt försvinner flickor i 13års åldern.

"Det är många som börjar, många som tycker det är häftigt i början. Men så fort de kommer upp i 13års åldern, när de börjar titta på killar, då är det precis som att det är inte kvinnligt att spela trummor. De vill inte vara SÅ balla. Det blir FÖR ballt." Magdalena Wahlström

Killag, tjejlag och föräldrars tycken

”Jag jobbade på Kommunala musikskolan och där var det en grupp med bara 6 st, tre killar och tre tjejer, de var 12 år. Jag skulle ha dem i rockgrupp då förstås, och de hade gått i musikklass så alla kände varandra innan. Men det gick inte att ha dem ihop för att tjejerna satte sig på stolar och tittade på när killarna spelade. Så jag var tvungen att dela på dem. Och sedan, när tjejerna skulle spela, var jag tvungen att låsa dörren och se till att killarna var långt bort ifrån där tjejerna var. De fick inte komma, även fast de kände varandra!” Helene Iliste

En del lärare säger just att när tjejer börjar spela kan det vara känsligt att spela ihop med killar och de försöker därför låta dem få enskild undervisning.

Vad krävs för att föräldrar ska komma på tanken att låta sitt barn spela trummor och slagverk? Om ett barn redan som litet visar stort intresse för just rytmer, vad krävs då för att föräldrarna ska tänka på något slagverk som ett lämpligt instrument att pröva på? Uppmuntras barnet till dans om det är en flicka och spel om det är en pojke, och hur medvetna är föräldrarna själva om det i så fall?

Det är inte bara för unga killar som en slagverkare ofta är synonymt med rocktrummis. Det kan gälla föräldrar också. Något som ger mer oönskade konsekvenser för den 10åriga flickan som faktiskt vill börja spela:

”Många tjejer vill spela men föräldrarna säger ifrån för deras små söta flickor med långt hår ska ju inte spela slagverk, de ska ju spela tvärflöjt eller fiol!”
Magdalena Wahlström

Som redan påpekats har de flesta av de kvinnor som spelar trummor och slagverk idag en bakgrund med något annat mer “traditionellt kvinnligt” instrument. Att de allra flesta av dessa är dessutom ljudsvaga, (med undantag av pianot som ökat på sin ljudstyrka många gånger om de senaste århundradena) är något som Fia Skarp påpekar i sin fältundersökning. *Får inte flickor låta?* När börjar vi i så fall lära dem att de inte får det - alltmedan pojkarna får väsnas vidare? Man kan förmoda att de föräldrar som redan häpnar över hur små barn kan låta så mycket inte direkt känner sig lockade av tanken på att dessutom ha ett trumset i huset. Ännu mindre om familjen bor i lägenhet. Vad gör då en pojke för att övertyga föräldrarna om att han, likt sin idol, ska få spela rocktrummor? Vad behöver en flicka göra?

De flesta behöver ett godkännande någonstans ifrån, att det man gör faktiskt är bra. Äldre behöver lite uppskattning och uppmuntran från vänner och även positiva reaktioner från en helt ny bekantskap (det får vara ovanligt bara det bemöts positivt). Små barn börjar inte spela om det inte får stöd och uppmuntran till det hemifrån. Magdalena Wahlström menar att det är viktigt att komma ut och spela och demonstrera slagverket. Både för att barnen ska få upp ögonen för slagverk och även för att föräldrar ska inse hur varierat slagverket kan vara. Se att barnen

inte bara lär sig slå hårt och väsnas utan faktiskt lär sig hantera ett eller flera instrument med olika möjligheter.

Genreriktning och den egna attityden till spelandet

Man kan fråga sig om det finns någon särskild musikstil eller något särskilt slagverksinstrument som de kvinnliga slagverkarna helst väljer, men svaret på det beror helt på vem man frågar. De som spelar trumset i rock och pop sammanhang känner till flest inom den genren och nästan inga som spelar klassiskt, och omvänt. De klassiska slagverkarna kan framhålla marimba som ett favoritinstrument bland de kvinnliga slagverkarna på den klassiska fronten, men några kvinnor som spelar trumset känner de sällan till. Det verkar vara ganska vanligt med kvinnor som lär sig afrikanskt slagverk och en del utav dessa har dansat afrikansk dans innan, men inte alls alla. Att det enligt Kristina Aspeqvist är så många som 80-90% av hennes slagverkselever som är kvinnor menar hon delvis beror på att det är övervägande kvinnor som börjar på kurser och studiecirkel över huvud taget. Men fortsätter de?

"Nej, det är det de inte gör. De lär sig jättemycket snabbare än killarna, procentuellt sett så lär sig kvinnorna dubbelt så fort som killarna att spela, i alla fall det som jag lär ut, men de satsar inte på att träna. De tar inte sig på allvar och fortsätter. Killarna kan vara hur tröga som helst men de kan sätta på sig skyggglappar. Strunta i omgivningen, ta sig den platsen och sen bara ge järnet och öva." Kristina Aspeqvist

Lise-Lotte Norelius har också lagt märke till hur många kvinnor som börjar med afrikanskt och kubanskt slagverk utan att satsa vidare på det. Hennes förklaring är att många börjar i en ålder när det samtidigt är aktuellt att skaffa barn och bilda familj. Intresserna får helt enkelt inte nog med plats i livets planeringskalender, det är andra saker som är viktigare.

"Det är väldigt svårt att hitta tjejer som inte har barn och som kan åka iväg och så på turné. Monica som spelar med oss nu, hon fick ju barn då förra året, så vi har ju nästan inte spelat någonting. Vi har inte hittat någon vikarie som det går tillräckligt snabbt att repa in och vi orkar inte stå och börja om från början." Lise-Lotte Norelius

Överlag kan det ju också faktiskt vara så att kvinnor ofta när många intressen samtidigt, medan många killar koncentrerar sig på en passion i taget. Tjejer börjar på keramik kurs, samtidigt som de spelar fotboll, samtidigt som de sjunger i kör o.s.v. Killar däremot kanske satsar hårt på segling ett år, börjar med bergsklättring nästa och startar ett band året därpå. Clara Kempff berättar hur en kille i ett av hennes band övade 6 timmar dagligen och menar att med den fokuseringen blir man oundvikligen bättre. Tjejer och killar har också olika sätt att odla sina vänskapsförhållanden på; killarna gör saker tillsammans och tjejerna pratar om saker tillsammans. Hur mycket tjejerna kanske än gillar att musicera så förblir ändå samvaro med kompisar ett högt uppsatt tidsfördriv. Börjar man sedan intressera sig för att spela i samma veva

som man skaffar barn och karriär har inte musiken nämnvärt stor chans att avancera från någon kväll i veckan till heltidssysselsättning.

Undervisning för tjejer av tjejer

Hitintills har det i Stockholm funnits två satsningar på musikundervisning särskilt för tjejer med kvinnliga lärare, det ena är Fryshusets och ABF's Electra och det andra finner man i Sundbyberg i Studieförbundets regi. I höstens kursprogram verkar emellertid fler studieförbund ta efter. Idén är att tjejer ska kunna prova på att spela i band och lära sig instrument utan att behöva konkurrera med killar. Är det vad som krävs?

”Jag var väldigt involverad i Fryshuset i några år. Jag var inte själv med och bokade seminarier eller så, men i och med att man var i huset så hörde man alltid snacket. Och då var det: ‘Va fan då att det inte kommer några tjejer! Varför kommer inte tjejbanden?’ för det fanns ju tjejband i huset som inte kom dit. Och även ute i landet när de plockat dit musiker så säger de att det är för dålig uppslutning. Det är därför det här med ‘tjejrockseminarier’ och ‘tjejrockvecka’ har kommit till, och de har ju skitkul! De blir enormt kickade och folk börjar spela till höger och vänster. Resultatet är ju bra, men det är synd att det ska behövas.” Clara Kempff

Mia Kempff var med och startade upp Electra med prova-på-kurser för tjejer i januari 1994. Hon menar att den speciella formen är bra för en del av flickorna och att den absolut gör en skillnad för de som är mellan 13 och 17 år. Den perioden då man testar sin könsidentitet och det ”blir jävligt jobbigt att göra bort sig”. Mia menar att alla tjejer är som regel mycket självkritiska, något som andra kvinnliga musiker och lärare också håller med om.

”Man jämför sig kanske automatiskt och tänker att bara för att de är killar så kan de automatiskt mycket bättre. Det är ju inte så, men det måste de få upptäcka i lugn och ro tillsammans med bara tjejer. Vissa tjejer är så i alla fall. För jag har haft en del grupper där det är både tjejer och killar och, ja, de ska vara jävligt säkra på sig själva för att det ska fungera!” Helene Ilste

”Jo jag tror det är en bra idé, för att få tjejer att våga vräka lite mer, inte vara så blyga. Det kanske är det som är problemet, man är för blyg.” Lise-Lotte Norelius

Är det bättre för tjejer att undervisas av tjejer?

”Ja. Definitivt. När man är ganska ung så är det mycket lättare att lära sig av en tjej än av en kille. I och för sig, vi hade ju en kille. Men det var ju fniss, fniss och han blev tokig på oss. Så om det hade varit en duktig tjej som undervisat oss från början så tror jag att det hade gått snabbare. Jag vet inte, men jag tror inte att vi hade varit så fnissiga och blyga då.” Lena Neogard

Vilka är det som börjar spela då som inte skulle ha gjort det annars?

”Jo såna tjejer som absolut inte skulle spela när en kille är med. För att de tror att de gör bort sig och det är så läskigt. De tjejerna kan vara äldre också, men mest så är det tonårstjejer det gäller. Det märkte jag när jag hade rätt mycket

kurser då med bara tjejer, när Mia startade det här. Det var tjejer i kanske 16-17 årsåldern som, om det kom in en kille i lokalen - för det kom ju ibland in folk och skulle hämta saker och sådär - blev de som paralyserade och slutade spela.” Helene Iliste

Men vad tycker killarna som spelar om all den uppmärksamhet de här tjejprojekten får, blir de inte avundsjuka? Nej, Mia Kempff menar snarare att det ibland märks en tendens att hjälpa de små töserna tills det blir för mycket, ibland är det lätt hänt att hjälpen tar överhanden. Tjejerna överlåter t ex ofta ljudskruvandet till en entusiastisk kille för att det helt enkelt går snabbast. Något som egentligen inte gynnar den som vill ha kontroll över ljudet och de kanske aldrig får någon egentlig uppfattning om hur det går till att välja sitt sound.

Några jämförelser

Vi kan tycka att Sverige bidrar med bra möjligheter för barn och ungdomar att få spela musik. Även om Kommunala musikskolan på sina håll har det väldigt kärvt så finns den, studieförbunden och skolans musikundervisning. Men tänker man på ensemblespel kan man kvickt sluta sig till att vill man få chans att spela i grupp får man antingen lita till ett strålande engagemang hos de enskilda lärarna att starta orkestrar och dylikt, eller också drar man igång ett band. Det finns tämligen gott om rock och pop band i Sverige som stöds av både förbund och mindre musikföreningar, på sina håll i ett intensivt sjudande musikliv. Men hur många barn blir tillfrågade om de vill spela xylofon i en orkester?

Magdalena Wahlström ifrån Gävle blev det, för i Gävle finns det av tradition en blåsorkester i musikskolan som spelar och marscherar och där hon som pianist blev tillfrågad om hon ville ta över klockspelet.

”Det var inte direkt slagverkarna som spelade klockspel. Det var främst tjejer som spelade piano som fick spela klockspel och killar som spelade trummor som fick spela trummor.” Magdalena Wahlström

Amerikanska marching bands

I USA är dessa instrumentbyten ganska vanliga tack vare en företeelse kallad marchingbands, för det mesta starkt knutet till den inhemska fotbollen. Liksom varje skola med självaktning har ett fotbollslag och en hejarklack har det också en musikkår som paraderar i pausen i matcherna under fotbollssäsongen, (och vid många andra tillfällen också!) Emedan parader i svenskens öron klingar ganska militärt och strikt innebär det i amerikanska sammanhang alltifrån schlager och pop till nationalhymnen, gärna med figurationsprogram samtidigt. Slagverk ingår i hög grad. Förutom de virveltrummor, tenors och cymbaler som paraderar finns det även band där en del av musikanterna är stillastående. Platsen där denna del av orkestern huserar kallas “the pit”. I de fall där man gått in för att bandet enbart ska bestå av slagverk ingår alla symfoniska slagverk i denna ”pit”. Timpani, marimba, klockspel, chimes - rubbet!

När jag i november 1995 besökte ett slagverkskonvent i Phoenix, där jag för första gången kom i kontakt med dessa marchingbands, och intervjuade tjejer där framgick det ganska snart att det var påfallande många tjejer i 15-18års åldern som spelade marimba. Inte nämnvärt lika många hade någon större vana vid andra slagverk, de hade däremot spelat piano eller tvärflöjt i flera år. Flertalet av de mer prominenta slagverksskor jag talade med hade också den bakgrunden och många har gjort sig ett namn främst som marimba spelare. Förklaringen som många gav var att bandleadarna ofta har svårt att få folk som spelar "keyboards" eftersom killarna som spelar trummor antingen är mer attraherade av just trummorna eller dåliga på att läsa noter. Och då det vanligen är ett stort överskott på flöjtister eller träblåsare ber man någon av dessa, eller en pianist, att ta sig an de mer melodiska slagverken. På så sätt kommer många flickor inte bara i kontakt med ensambelspel utan även med slagverket. Somliga prövar aldrig på något annat, andra går vidare till trummor och högre utbildningar inom musiken.

"I may be generalizing here but I think that most of the prominent women percussion artists are keyboardists. And I think that it might have something to do with gender roles early on. You know; girls take piano lessons. And you still see it a lot in the public schools, here in the U S at the high school level with the big marching band that really drives the music program. You've got the drumsection and then you've got the pit with the keyboards and that's were the girls are. Again, that's a generalization, there are exceptions to that, but I think as a rule there are more women playing keyboard instrument. In public schools a lot of girls play flute, a lot of girls play clarinet, and those often get channelled into the percussion section and keyboards because they have reading skills. The percussionists, the drummers generally don't tend to read as well. But these are all generalizations." Alison Shaw

Norska korps

Norge har sin motsvarighet till det här i korpsen. Korpsen är ett slags skolorkester som nästan var och varannan skola har och i många fall är den barnens första kontakt med musiklivet. Undervisning i musikskolor finns också men är skild från korpsen, även om orkestern kanske köper tjänsterna.

Laila Sjörbotn spelar klassiskt slagverk i Den Norske Operas Orkester och började som 9 åring i Korpsen. Hon och några väninnor skulle bli aspiranter och som sådan var det då bara två instrument som stod till buds tills man ansågs fått grunderna i musicerande; flöjt och trumma. Och eftersom flickorna redan spetsat in sig på andra blåsinstrument än flöjt valde allesamman trumma på ren trots. Nu slutade visserligen de andra snart, men Laila blev kvar och ett slag var de iallafall 4 flickor på trumma i hennes Korps. Laila berättar att orkestern fick sin undervisning av en "älste mannen" eller någon som spelade i ungdomskorpsen och därför kanske inte alltid undervisningen var fullgod, men det har blivit mycket bättre i och med att fler lärare finns tillgängliga nu. Själv undervisar Laila i musikskolan sedan 1979 och tycker att det fortfarande inte är så många tjejer; 2 av 9 elever.

Hur får man fler tjejer att spela?

Tillfälle och tillgång

För att ge okända musiktalanger möjlighet att utveckla sitt musicerande krävs först och främst en möjlighet för dem att upptäcka sitt intresse. De flesta av de slagverkerns barn jag talat med valde som barn ett visst instrument för att andra föreslog det, eller helt enkelt för att det krävdes. Även om en del av de tillfrågade alltid hade hyst en stor passion för trummor och rytm fanns inte möjligheten att få spela slagverk förrän senare i livet. Personligen undrar jag om det finns något bättre sätt att avskräcka barn från musikutövande än att tvinga på dem ett instrument ”till att börja med”. Att detta instrument dessutom kan vara något så fantasilöst som de ‘klangpinnar’ Kristina Aspeqvist berättar om gör ju inte saken bättre.

”Alla måste gå klangpinnar ett år och så blockflöjt ett år, och sen flyttade jag till Stockholm och då fick jag välja instrument och då fanns det ju liksom bara ett antal instrument att välja på. Så trummor var något jag älskade men inte kunde få. Det tänkte jag inte ens på att jag kunde få spela. Det beror ju på vad det finns för utbud, det fanns inga trummor.” Kristina Aspeqvist

Det här kanske inte gällde ett stort antal veckotimmar, men vem vill spela en form av claves ett helt år och därefter blockflöjt lika länge innan man ens får välja instrument? Man kan också tänka sig att barn som kommer från hem där ingen spelar eller sjunger har små möjligheter att överhuvudtaget kunna välja något de kommer att tycka om. Därför är det inte enbart viktigt att institutioner som Kommunala musikskolan finns och bevaras, utan även att den ser till att ge barnen tillräckliga möjligheter att få se, höra och pröva på olika instrument *innan* valet sker.

”Det är inte så lättillgängligt instrument, folk har det liksom inte hemma i vardagsrummet som en gitarr.” Clara Kempff

Att lärare i musik och instrumentalundervisning är engagerade nog att bemöta obefogat motstånd till valet, från exempelvis föräldrar, skulle säkert också ge många fler chansen. Magdalena Wahlström påpekar att om en engagerad lärare stannar på ett och samma ställe en längre tid gör det också något för att bygga upp en tradition av musicerande i det distrikt han/ hon undervisar i. En aldrig så bra lärare som bara undervisar en termin på ett ställe hinner kanske inte engagera sig på samma sätt för bra lokaler, instrument och ensemblemöjligheter. Att spela i en ensemble gör mycket: Om en elev får börja spela i en orkester eller ett band så fortsätter han/hon i regel.

Generella saker att ta hänsyn till

”Ungdomsgårdarna är/var någon slags grogrund för att få spela överhuvudtaget. Men om man är en familj med flera barn så satsar man mer på pojkens aktiviteter än tjejens och det är ju dyrt att spela. Ett trumset kostar några tusen

och man måste ha övningslokal. Det har ju börjat uppmärksammas - men det är först nu." Fia Skarp

Förutom mer uppenbara saker som skillnader i beteende hos killar och tjejer kan man betänka en del småsaker som faktiskt kan ha betydelse även om det låter fånigt. Främst krävs det förstås att ha tillgång till instrumentet. En del påpekar att det faktiskt kostar en del med trummor och att familjer med flera barn ofta spenderar mer pengar på pojkarnas aktiviteter än flickornas. Men det krävs också ett ställe att ha dem på, någonstans att öva. Och om andra tjejer betar sig som jag gjorde ska det allra helst inte finnas någon i närheten som HÖR att man övar!

"Han är så himla självklar i hur han övar, han är som en ångvält. han ställer sig där: nu är det jag som ska öva!, och så står han där och övar. Han skiter i om det står någon och lyssnar utanför. Jag blir jättenervös om jag bara misstänker att det står någon utanför och lyssnar, jag kan inte göra någonting, jag får andnöd! Jag har haft svårt för att öva överhuvud taget. Jag gick på Kulturama och KMI också, innan jag började åka till Afrika. Jag kommer ihåg känslan av att sitta vid pianot och så få nån röst i bakhuvudet som säger åt mig att du måste gå och diska! Ta hand om hushållet, städa! Vad som helst, inte sitta här och slösa bort tiden vid ett piano. Fast jag bodde ju ensam, jag sket ju själv i om jag hade det stökigt eller inte. Men det var som en urgammal röst skrek åt mig. 'Du får inte göra det här roliga, du måste göra det tråkiga!' Kom det så långt att jag hörde det på det sättet, då var det bra. Då insåg jag i alla fall att det inte var sant. Men ibland kom det bara som en känsla att det till och med var tråkigt att spela, det var roligare att diska." Kristina Aspeqvist

Att ta plats är något tjejer ofta själva säger att tjejer är dåliga på. Det påpekas i lite olika sammanhang, inte sällan inom företagsvärlden. Ihop med det hör en ovilja att framföra något man inte är helt säker på. Den här sortens blyghet är något jag tycker att man absolut inte ska ignorera för den kan finnas kvar vad det gäller musicerande även om personen i fråga är mycket framåt, driftig och talför i andra sammanhang.

"Jag har hållit på heltid i 3 år och för kanske 2 år sedan tyckte jag fortfarande att det var pinsamt att göra soundcheck. 'Ja spela lite nu!' -råpinsamt! Men det kommer man ju över, när man får lite självkänsla. Det är ju så, det är ju läskigt. Tjejer vill ju gärna vara säkra på det de gör. De vill ju gärna kunna sin sak bra innan de visar den." Lena Neogard

"Om jag har instrumentförevisning i Kommunala Musikskolan så får jag pusha tjejerna för att de ska slå hårt på grejerna, de tror att de går sönder. Ofta kommer killarna fram och slår på grejerna så hårt som det går, så hårt de kan. Det är fortfarande våra könsroller som styr." Fia Skarp

På samma vis som man inte tycker om att sitta och spela i musikaffärer är det viktigt att man är väldigt säker på sin sak innan andra får höra, man kanske hellre säger att man inte kan utan att verkligen ha provat för att sedan öva hemma i lugn och ro. I mina efterforskningar hittar jag flera exempel på hur tjejer helt enkelt saknat modet att framföra sina projekt, det kan gälla teatergrupper eller att spela på en av fritidsgården anordnad konsert (se t.ex. Fia Skarps fältundersökning). Killarna ställer upp utan

problem medan tjejerna är mycket mer nödbedda, 'Det är inte klart än'. Tjejerna tycker inte att det de gjort är tillräckligt bra och har ibland till och med svårt att acceptera att deras resultat faktiskt var bra eller rentav bättre jämfört med de andras. Den stora skillnaden ligger i attityden till vad man gör - spelar musik - hos killarna respektive tjejerna. Det här gäller ju främst nybörjare. När man väl fått upp ett självförtroende är det lättare att våga göra fel. Fast å andra sidan: när får man ett bra självförtroende?

"Vad är det som gör att vi tjejer har så höga krav på oss? Vi säger inte att vi är något förrän vi har fått bevisat motsatsen och knappt då heller" (Fia Skarp, Fältundersökning 1995)

Enligt Mia Kempff är det, bland de tjejer som spelar, generellt sett viktigare att budskapet når fram. Killarna är ofta lite mer fixerade på teknik, (både spel och ljudmässigt).

"Det är jättekul att spela med killar, det är inte lika noggrant, det är lite mer 'Ja vad fan!' det gör ingenting om man spelar fel, man går på lite mer. Med tjejer ska allt låta perfekt. Det är inte så mycket jam det är mer...ja, man vet precis vad man ska spela. Om man spelar fel eller om man försöker sig på nåt nytt fill som går helt åt helvete då vänder sig alla om 'Åh, vad GÖÖÖR du?' Det är mer så." Lena Neogard

Är det några andra saker som skiljer blandade grupper från grupper med bara tjejer?

"Jag har en känsla av att i de tjejgrupper jag har varit med i så har det varit att man kanske tar lite väl mycket hänsyn till varandra, att man inte riktigt vågar säga vad man tycker och då blir det jobbigt för det istället. Man kanske blir lite väl känslig för att såra varandra, det kan bli fel åt andra hållet. Men jag tror absolut inte att alla tjejgrupper funkar så!" Lise-Lotte Norelius

"Det kanske har en tendens att bli mera prat i ett tjejband." Clara Kempff

Ytterligare en riktig petitess är hur man egentligen ser ut när man spelar trumset.

"Det är ju en speciell sak att sitta på scen och inte vara fåfång. Jag menar; sångerskor är ju fåfånga på ett annat sätt. Är man trummis så är man ju ganska..ja, jag ser väl inte speciellt stilig ut när jag sitter och spelar, jag ser väl ganska dum ut. Man koncentrerar sig." Lise-Lotte Norelius

'Animal' i mupparna utgör kanske sinnebilden för en vild trummis; ett halvgalet eller nästan plågat koncentrerat uttryck - och så slå järnet på allt i närheten! Det är inte riktigt något som går att para ihop reklamens skönhetsideal med? Bara en sådan sak som att en trummis sitter bredbent! Det är väldigt svårt att spela i tajt kjol och högklackat, även om det har gjorts;

"I never thought about it. I just liked dressing up, so I had to figure out how I could dress up and play, because it's not an easy thing to do. It's hard enough

wearing heels and walking, let alone playing. Everybody used to say, ” How do you play in high heels?” and then when my back went out , I had no choice but to start playing in tennis shoes.” Sheila E (Modern Drummer, March96, s.77)

Förebilder

När man frågar vad som kan göra fördelningen killar-tjejer bättre inom musiken i allmänhet och slagverket i synnerhet återkommer de intervjuade hela tiden till hur viktigt det är med förebilder. Magdalena Wahlström berättar om när hon och hennes dotter var på konsert och dottern fick syn på tubaisten; en kvinna med långt ljust hår.

”Emma satt och tittade på henne hela konserten. ‘Mamma det måste vara häftigt med tuba vad?’ Och det var ju bara hennes förtjänst, jag har aldrig hört att hon tyckte det var häftigt med tuba förut!”

Magdalena menar att det inte bara betydde något att det var en tjej som spelade, utan också att man tack vare håret dessutom *lade märke till* att det var en tjej.

”Jag tror att Emma skulle kunna börja spela tuba för henne just bara för att hon är söt och har långt, ljust hår. Det gäller att man får in tjejerna. Kanske de hoppar av, men då har de i alla fall försökt! Jättemånga börjar ju inte ens! Så det gäller bara att visa föräldrarna att man får ett intresse. Ingen förälder vill ju att barn inte ska ha roligt. Om bara ungarna får börja och hålla på ett år och föräldrarna ser att barnen har intresse, ja då skulle ju alla föräldrar köpa trumset. Det förstår jag bara de där minuterna de testas.” Magdalena Wahlström

Att Magdalena själv är kvinnlig slagverkslärare i musikskolan tycker hon däremot inte har hjälpt till att få fler flickor att spela. Åtminstone inte så att hon har märkt att någon börjar för hennes skull. Därför understryker hon hur viktigt det är att komma ut och spela och visa för barn och föräldrar att slagverket är roligt och att tjejer också kan spela. Överhuvudtaget menar många att när slagverket som helhet blir mer uppmärksammat och populärt kommer den manliga dominansen att brytas av bara farten. Detta kommer i sin tur att ge fler kvinnliga förebilder.

Fenomenet tjejband

Är det bra att marknadsföras som ‘tjejbandet’ Lady-B-Goode?

”Ja det är fortfarande unikt. Det är därför vi får jobb. För att det inte finns lika mycket tjejband som killband. Men samtidigt ‘tjejband’, va fan! Ett annat band heter ju inte ‘killband’, de blir man ju förbannad på. Men samtidigt får man ju acceptera det för vi är ju ett tjejband och det är ju fortfarande ett vinnande koncept.” Lena Neogard, Lady-B-Goode

”Det epitetet är svårt tycker jag. Jag säger tjejband själv. Men när man säger ‘Det är ett tjejband’ så är det alltid lite som ett ‘undantagstillstånd’. Kan de spela eller kan de inte? Eller står de bara där för att de är snygga? Så blev ju t.o.m. Damorkestern ifrågasatt, folk trodde ju att de spelade playback!” Fia Skarp

”Nej jag gillar inte det. Ofta är ju recensionerna på det sättet också, ungefär ‘Kul med tre kraftfulla kvinnor som spelar slagverk och sjunger’ och det är inte ett dugg roligt. Jag tycker inte att det är någon som lyssnar på vad man gör! Nu har

vi gjort vår andra skiva och nu har det börjat dyka upp lite konstruktiv kritik. Och då börjar det bli intressant, när man börjar prata om vad det är för musik som görs inte att det är kvinnor som står och bankar. Det är ju förnedrande tycker jag när de skriver så. Men det blir ju så när man lanserar det så. Det är svårt det där.” Lise-Lotte Norelius, Anitas Livs

”Det närs ju också av branschen eftersom kvinnor säljer bra. Självklart. Det är ju så. Så därför blir det att ‘tjejband’ används oftare än vad kanske banden själva vill.” Clara Kempff

Band bestående av kvinnliga musiker marknadsförs numera ofta som s.k. ”tjejband”, vilket man får förmoda ska framhäva det ovanliga i sättningen, samtidigt som kvinnliga musiker ofta förutsätts spela tillsammans med just andra kvinnor. Gör etiketten mer ont än nytta? Proffsband där en del av idén är just kvinnliga musiker kan komma att göra avkall på musikernas förmågor bara de uppfyller kravet att vara kvinnor. På vissa ställen ges särskild förtur till replokaler för band som enbart innehåller tjejer, en slags kvotering för att stödja kvinnliga musiker. Något som kan tänkas ge lite förvirrade signaler till de andra band som får köa länge även om de innehåller både tjejer och killar.

”Det är ofta så med popgrupper som får pengar i tonåren. Det finns 20 grupper med killar som är mycket mycket bättre och ändå får den här tjejgruppen replokal och sådana saker. Jag tycker det är fel! Då får ju alla grabbar som tror att tjejer inte kan spela rock det bekräftat, och det är synd för de tjejer som lyssnar hör ju också att det låter mycket sämre - alltså tror de att tjejer inte kan spela rock!” Magdalena Wahlström

Det här är ju naturligtvis samma diskussion som den om hurvida man gör kvinnliga professorer i Sverige en tjänst eller otjänst genom kvotering. Men vad det gäller trummisar och slagverkare kanske man kunde vinna en del på att försöka åstadkomma blandade grupper och ensembler, om flickor och pojkar får pröva på mer att spela tillsammans kanske inte en tjej slutar spela bara för att de andra tjejerna gjorde det och det var svårt att hitta andra att spela med. Fast det är inte bara för en ensam flicka bland pojkar det kan vara svårt, även killar behöver hjälp.

”Jag undervisade tre tjejer och en kille i 11årsåldern. Han ville inte gå med tjejerna. Det var en tjej där som är lika duktig som han, men han ville ändå inte gå där. Trummor är tufft och killigt och han ville inte beblanda sig med tjejer. Men det är inte specifikt för musik. Det gäller även t.ex. sport: skulle du sätta en kille i ett tjejlag, då måste den killen ha den inre styrkan att förstå att han är bra fast han får spela med tjejer som är ‘lägre stående’.” Fia Skarp

Inte heller för vuxna är det här några lätta saker.

Attitydproblem

”Först i början då var det ju så bra ‘Ja ni är så söta’, och sedan när vi började bli bra då blev kraven på oss så enormt stora. Mycket, mycket större än det var för killarna för då började man konkurrera på deras område. Och sedan när vi blev så bra som vi är idag - för vi är faktiskt bra! - då är det först ‘Njaaa, kul att se..’ och sedan så sticker de sin väg som har sagt de här kommentarerna; ‘Ja hur

kommer det här låta då?' De blir så paffa och skraja så de går, de kan inte ta det!
Förutom de som är helt hänförda och våra största fan!"

Lena Neogard, Lady-B-Goode

"I read in the paper the stories of sexual harassment and I just laugh. If somebody called me honey or squeezed my arm, I'd think they were nice. The kind of sexual harassment I'm talking about is something different. It's rude crude stuff. I think on one hand they test to see how far they can push you, I don't know. It's very insidious because it's not something with a clear defined line." Hilary Jones (Modern Drummer, March 96, s.73)

"Ibland kan man bli trevligare bemött och ibland kan det vara det här 'Du lilla flicka, kom så ska jag hjälpa dig och visa dig.' Det är också väldigt vanligt, det kan man också råka ut för att folk tror inte att man vet vad man håller på med utan ska liksom valpa med en och behandla mig annorlunda. Och det är på både gott och ont, ibland är det bra och ibland är det dåligt. Det är många som blir stressade när det kommer en massa kvinnliga musiker." Clara Kempff

"Most people have fixed concepts because they haven't interacted with women percussionists. The first band I ever was on the road for a long time with was George Benson's group, and none of those guys had ever worked with women musicians. They treated me like a woman for about ten minutes until I said, "You know, I'm a musician here, just like you guys." Then they treated me like a musician, but the only way they knew how to do that was to treat me like a guy, so they'd parade women all the time and try to talk to me about what they did last night until I said, "I'm not interested in this." Vicky Randle (Percussion Source, 1/95, s.62)

Som tidigare påpekats finns det ofta särskilda jargonger på arbetsplatser (och utbildningar) där nästan alla arbetande är av samma kön. Oavsett vilket av könen som är i majoritet är det lätt hänt att man betar sig på ett särskilt sätt i dessa situationer än i alla andra sammanhang där man umgås med båda könen. När det sedan kommer en ensam kille/tjej och ska delta i arbetet och diskussionerna blir det plötsligt svårt. Vad pratar man om? Vad pratar man INTE om? Krävs det invänjning för de manliga arbetskamraterna när en kvinnlig slagverkare kommer till sitt nya jobb?

"Ja o ja! Det är ju en viss jargong där i de bakre leden bland slagverkarna, rå men hjärtlig. Innan de lärde känna en så var det väldigt pinsamt, de visste inte om de skulle kunna fortsätta vräka ur sig alla de här 'karlarnas haranger', att de måste prata annorlunda bara för att det är en tjej vid bordet. Så är det ju nästan jämt!" Magdalena Wahlström

Ännu vanskligare än vad man ska prata om är förstås om det skulle bli romanser på jobbet. Jag har flera gånger hört följande förklaring till varför det är så svårt att spela med tjejer: sångerskan blir alltid kär i gitarristen! Även om det här påståendet skulle vara sant så finns det idag trots allt ganska gott om band med både tjejer och killar så det kan inte vara något direkt hot mot verksamheten. Birgitta Pincott beskriver det däremot som ett faktiskt problem när hon spelade på 60, 70-talet och kanske att det gör sig gällande lite grand än idag. Det går ju inte att jämföra med att arbeta vid var sitt skrivbord och äta lunch ihop, spelar

man musik kan det bli krångligare än så. Om man aldrig tidigare behövt bry sig om just *det* presumtiva problemet så kan det vara förståeligt om många som aldrig tidigare gjort det blir osäkra över att arbeta tillsammans med kvinnor.

Sammanfattningsvis och framtida frågor

Visst finns det kvinnliga slagverkare i Sverige. De är betydligt färre än de manliga, och kanske också färre än i andra länder. Anmärkningsvärt är att bland de som faktiskt finns är det så många som spelat andra - mer traditionellt kvinnliga - instrument före slagverkskarriären.

“Pojkar leker mer och får göra mer fel. Medan de leker och har kul så lär de sig. Jag har fått ta till mig det under min vuxna tid, att lära mig hur man gör och inte vara så rädd för att göra fel. Jag tycker att vi måste ändra vår uppfostran av barn, sänka kraven på flickorna att de måste anpassa sig och vara perfekta.” Sonja (Skarp, 1995, s.18)

Om det faktiskt är såhär så är det fortfarande ofattbart mycket av den gamla uppfostran av flickor som ännu lever kvar. Först uppfostras flickorna till att vara noggranna, tystare och mer självkritiska än pojkarna och sedan undrar vi i samhället varför så få bryter mot det mönstret senare i livet. Det är på sätt och vis en väldigt lång omväg vi går på väg mot jämlikhet, frågan är om det går att göra det på något annat sätt.

Samtidigt säger många att det håller på att förändras. Dels håller slagverket på att erövra en större plats i musiken och dels får de kvinnor som spelar slagverksinstrument en mer framträdande roll. Flera framhåller också att det i och med nya generationer snart kommer att vara helt i sin ordning och inget märkligt alls att slagverksläraren är en lärarinna.

”Musikanterna brukar vara det minsta problemet. Det är från och till, det beror återigen på vad det är för människor, om det är folk som är coola och tycker ‘Yes! Här har vi en musiker till.’ eller om det är liksom ‘Å Gud! Vi ska lira med en brud!’ Det beror helt på vem det är, det är väldigt individuellt. Jag tror att den mängden som reagerar blir mindre och mindre med åren och det ser jag som positivt.” Clara Kempff

Min förhoppning är nu att de funderingar och åsikter jag har samlat i den här skriften ska hjälpa alla som läser den att fundera. För de frågor som hela det här arbetet har grundats på - varför så få tjejer spelar och hur det skulle kunna bli fler - har snarare förökats än besvarats. Om man verkligen vill ha ett svar på *hur* och *varför* krävs mer omfattande undersökningar; runt om i övriga delar av landet med många samtal och uppföljningar av tjejer som precis börjar spela. Men något som är *ännu* mer viktigt är av vilka skäl dagens flickor *inte* börjar spela. Vilket skäl kommer morgondagens åldrade kvinnor att ange till att de aldrig ens prövade på det instrument som alltid fascinerat dem?

Just vad det gäller rekryteringen av slagverksspelande flickor i framtiden tänker jag låta professorn i slagverk vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, Anders Loguin, få avsluta med en framtidsfundering:

”Traditionellt har killar sökt sig till trummor, kanske trumset som är det vanliga, och upptäckt först senare att det finns en annan värld i slagverket som innehåller melodiskt slagverk, och så har de dragits dit. Men rekryteringen av tjejer kanske är just det där att de i skolorna, tidigt, får börja fingra på klockspel och xylofoner och inte bara öva trumma och noter, det blir så begränsat. Då kanske de hittar över till slagverket med trumdelen.”

Anders Loguin

Till sist och tack

Här nedan följer en lista på några vars tankar och åsikter ligger till grund för den här uppsatsen, alla regelrätta intervjuer följs av datum för tillfället när intervjun gjordes.

Svenska slagverksskor:

Kristina Aspeqvist,	96-01-23
Helene Ilste,	96-03-30
Magdalena Wahlström, slagverkspedagog,	96-05-09
Fia Skarp, slagverkspedagog	96-06-17
Lena Neogard, Lady-B-Goode	96-06-27
Lise-Lotte Norelius, Anitas Livs	96-07-15
Clara Kempff,	96-07-23
Birgitta Pincott,	96-08-06
Justina Laiken	96-03-19

Slagverksskor från övriga världen:

Laila Sjörbotn, Norge	96-03-07
Keiko Abe, Japan	96-04-23
Alison Shaw, USA	Nov-95
Evelyn Glennie, Skottland	Nov-95
Julie Spencer, USA	Nov-95
Beverly Johnston, Canada	Nov-95

Andra uppgiftslämnare:

Slagverkslärare: Per Hultén, Jonas Sjöblom, Anders Loguin, Tommy Törner, Einar Nilsson, Michael Udow

Övriga musiker: Mia Kempff

Tjejerna på Electra och Studieförbundet tjejeverksamhet i Sundbyberg.
Eivor Lilja

Stort tack till alla som hjälpt till med uppgifter, namn och telefonnummer!

Stort tack också till musikhögskolans rektor Göran Malmgren som inkluderade mig i budgeten!

Övriga källor:

Blank-Edelman, David ”Women in percussion, a virtual round table”, Percussion Source 1/95 (Citat från Vicky Randle)

- Flans, Robyn "Female drummers round table", *Modern Drummer* March/96 (Citat från Kate Schellenbach, Sheila E och Hilary Jones)
- Hart, Mickey *Drumming at the edge of magic*, Harper San Francisco, 1990
- Myers, Margaret Blowing her own trumpet - European Ladies' orchestras and other woman musicians 1870-1950 in Sweden, Skrifter från Musikvetenskapliga avdelningen, No.30, Göteborgs Universitet, 1993
- Skarp, Fia - Fältundersökning för SMI, 1995
- Sjöblom, Owe "Dagens jubilar: Rosa Taikon", Svenska Dagbladet, s.23, 1996-07-28
- Wilson, Sule Greg *The Drummer's Path - Moving the Spirit with Ritual and Traditional Drumming*, Destiny Books, 1992
- Öhrström, Eva "Sociala könsstrukturer i den högre musikutbildningen", Svensk tidskrift för musikforskning 1993:2
- Öhrström, Ramsten mfl *Kvinnors musik*, Sveriges Utbildningsradio AB, 1989